

30-April, 2026-yil

**OILA PSIXOLOGIYASI, NAZARIY ASOSLARI, OILAVIY
MUNOSABATLAR VA ZAMONAVIY MUAMMOLAR**

TAFU katta o‘quvchisi; Mavlyanova Surayyo Sultanaliyeva

Pedagogika va psixologiya yo‘nalishi

talabasi; Xushvaxtova Muslima Utkir qizi

Annotatsiya (o‘zbek tilida): *Ushbu maqolada oila psixologiyasining nazariy asoslari, oilaviy munosabatlarning psixologik mexanizmlari, nikoh mustahkamligi va oilaviy nizolar muammosi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ilmiy manbalar tahlili, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanilgan. Maqola natijalari oila psixologiyasi fanini o‘rganayotgan talabalar uchun amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar: *oila psixologiyasi, nikoh, oilaviy munosabatlar, tarbiya, nizolar.*

Аннотация (rus tilida): *В статье рассматриваются теоретические основы психологии семьи, психологические механизмы семейных отношений, проблемы прочности брака и семейных конфликтов. В ходе исследования использованы методы анализа научной литературы, сравнения и обобщения. Результаты исследования могут быть использованы студентами, изучающими психологию семьи.*

Ключевые слова: *психология семьи, брак, семейные отношения, воспитание, конфликты.*

Annotation (ingliz tilida): *This article analyzes the theoretical foundations of family psychology, psychological mechanisms of family relationships, marital stability, and family conflicts. The study employs methods such as analysis of scientific literature, comparison, and generalization. The results are useful for students studying family psychology.*

Keywords: *family psychology, marriage, family relations, upbringing, conflicts.*

KIRISH

Oila — jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo‘lib, shaxs shakllanishida asosiy rol o‘ynaydi. Oila psixologiyasi esa oilada kechadigan psixologik jarayonlar, shaxslararo munosabatlar va ularning rivojlanish qonuniyatlarini o‘rganadi. Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar oilaviy munosabatlarga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli oilaviy muammolarni psixologik jihatdan o‘rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodlari:

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida quyidagi ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi:

Nazariy tahlil metodi – oila psixologiyasiga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar va maqolalarni o‘rganish;

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Taqqoslash metodi – turli olimlarning qarashlarini solishtirish;

Umumlashtirish metodi – olingan ilmiy ma’lumotlarni tizimlashtirish va xulosalar chiqarish;

Mantiqiy tahlil – oilaviy munosabatlardagi sabab-oqibat bog‘liqliklarini aniqlash.

Mazkur metodlar mavzuni chuqur va tizimli yoritishga xizmat qildi.

Oila psixologiyasi fan sifatida

Oila psixologiyasi umumiy psixologiya, ijtimoiy psixologiya va pedagogik psixologiya bilan uzviy bog‘liqdir. Ushbu fan oilaning shakllanishi, rivojlanishi va inqiroz davrlarini o‘rganadi. Oila psixologiyasining asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

oilaviy munosabatlarning psixologik qonuniyatlarini aniqlash;

nikoh va oilaning barqarorligiga ta’sir etuvchi omillarni tahlil qilish;

oiladagi nizolar va ularni bartaraf etish usullarini ishlab chiqish;

sog‘lom oilaviy muhitni shakllantirishga xizmat qiluvchi psixologik tavsiyalar berish.

Nikoh va oilaviy munosabatlarning psixologik asoslari;

Nikoh — ikki shaxs o‘rtasidagi ijtimoiy va psixologik munosabatlar tizimi bo‘lib, o‘zaro hurmat, ishonch va mas’uliyatga asoslanadi. Nikoh mustahkamligiga quyidagi omillar ta’sir ko‘rsatadi:

psixologik moslik;

umumiy qadriyat va maqsadlarning mavjudligi;

muloqot madaniyati;

nizolarni konstruktiv hal eta olish qobiliyati.

Er-xotin o‘rtasidagi sog‘lom munosabatlar oiladagi ijobiy psixologik muhitni ta’minlaydi. Aksincha, doimiy kelishmovchiliklar stress va emotsional sovuqlikka olib keladi.

Ota-ona va bola munosabatlari, oila bolaning birinchi ijtimoiy muhitidir. Ota-ona va bola o‘rtasidagi munosabatlar bolaning shaxs sifatida kamol topishiga bevosita ta’sir qiladi. Psixologlar ota-onalik uslublarini quyidagicha tasniflaydilar:

demokratik;

avtoritar;

liberal;

befarq.

Demokratik uslub eng samarali bo‘lib, bolada mustaqillik, mas’uliyat va ijobiy o‘z-o‘zini baholashni shakllantiradi.

Oilaviy nizolar va ularni bartaraf etish;

Oilaviy nizolar deyarli barcha oilalarda uchraydi. Nizolarning asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

iqtisodiy muammolar;

rollarning noto‘g‘ri taqsimlanishi;

muloqot yetishmasligi;

rashk va ishonchsizlik.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Nizolarni bartaraf etishda ochiq muloqot, o‘zaro tushunish va murosaga kelish muhim ahamiyatga ega. Zarur hollarda oilaviy psixolog yoki maslahatchi yordami tavsiya etiladi.

Zamonaviy oilalarda uchraydigan muammolar;

Globalizatsiya va texnologik taraqqiyot oilaviy munosabatlarga yangi muammolarni olib kirdi. Jumladan:

vaqt yetishmasligi;

virtual muloqotning ortishi;

ajralishlar sonining ko‘payishi.

Bu holatlar oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash va psixologik savodxonlikni oshirish zarurligini ko‘rsatadi.

Oilaning psixologik funksiyalari;

Oila jamiyatda bir qator muhim psixologik funksiyalarni bajaradi. Ular orasida emotsional qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiylashuv, himoya va identifikatsiya funksiyalari alohida ahamiyatga ega. Emotsional qo‘llab-quvvatlash oilaning har bir a‘zosida xavfsizlik va ishonch hissini shakllantiradi. Ayniqsa, stressli vaziyatlarda oila shaxs uchun tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

Ijtimoiylashuv funksiyasi orqali bola jamiyat qoidalari, axloqiy me‘yorlar va madaniy qadriyatlarni o‘zlashtiradi. Oila bolada jinsiy rol, muloqot madaniyati va ijtimoiy xulq-atvor asoslarini shakllantiradi. Shu sababli oiladagi psixologik muhit bolaning kelajakdagi shaxsiy va ijtimoiy hayotiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Oilaviy rollar va ularning psixologik ahamiyati

Har bir oilada ma‘lum rollar tizimi mavjud bo‘lib, ular er, xotin, ota, ona va farzand rollarini o‘z ichiga oladi. Ushbu rollarning aniq va adolatli taqsimlanishi oilaviy barqarorlikni ta‘minlaydi. Rollar chalkashuvi yoki bir shaxs zimmasiga ortiqcha mas‘uliyat yuklanishi psixologik zo‘riqishga olib kelishi mumkin.

Zamonaviy oilalarda an‘anaviy rollar bilan bir qatorda moslashuvchan rollar ham shakllanmoqda. Bu esa o‘zaro kelishuv va muloqotning ahamiyatini yanada oshiradi.

Nikoh inqirozlari va ularning bosqichlari

Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra, nikoh davomida bir necha inqiroz bosqichlari kuzatiladi. Dastlabki moslashuv davri, farzand tug‘ilishi, o‘rta yosh inqirozi va farzandlarning mustaqil hayotga chiqishi shular jumlasidandir. Ushbu bosqichlarda er-xotin o‘rtasida tushunmovchiliklar kuchayishi mumkin.

Inqirozlarni to‘g‘ri boshqarish nikohning yanada mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Buning uchun psixologik savodxonlik, sabr-toqat va o‘zaro hurmat muhim hisoblanadi.

Oilaviy tarbiyaning psixologik jihatlari

Oilaviy tarbiya bolaning emotsional, aqliy va axloqiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Ota-onaning tarbiyaviy pozitsiyasi, munosabat uslubi va shaxsiy namunasi bolaning xulq-atvoriga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi. Ijobiy oilaviy muhitda voyaga yetgan bolalarda o‘ziga ishonch va mustaqil fikrlash qobiliyati yuqori bo‘ladi.

Oila va jamiyat o‘rtasidagi psixologik bog‘liqlik.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Oila jamiyatdagi ijtimoiy o‘zgarishlarga sezgir tizim hisoblanadi. Iqtisodiy qiyinchiliklar, migratsiya va madaniy transformatsiyalar oilaviy munosabatlarga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli oilani qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan ijtimoiy va psixologik dasturlar jamiyat barqarorligi uchun muhimdir.

XULOSA

Oila psixologiyasi jamiyat barqarorligi va sog‘lom avlod tarbiyasini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Oilaviy munosabatlarni psixologik jihatdan to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish orqali nizolarni kamaytirish, nikoh mustahkamligini oshirish va farovon oilaviy muhit yaratish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. — Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2018.
2. G‘oziev E. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Fan, 2019.
3. Andreeva G.M. Ijtimoiy psixologiya. — Moskva: Aspekt Press, 2016.
4. Freud Z. Psixoanalizga kirish. — Moskva, 2015.
5. Adler A. Insonni anglash. — Sankt-Peterburg, 2014.
6. Bowlby J. Attachment and Loss. — New York: Basic Books, 1988.
7. Fromm E. Sevish san’ati. — Toshkent, 2020.
8. Satir V. Oila terapiyasi asoslari. — Moskva, 2017.
9. Minuchin S. Family Therapy Techniques. — Harvard University Press, 1974.
10. Eidemiller E.G., Yustitskis V.V. Oila psixoterapiyasi. — Sankt-Peterburg, 2016.
11. Qodirov B.R. Yosh va pedagogik psixologiya. — Toshkent, 2021.
12. Xudoyberganova D. Oila va tarbiya psixologiyasi. — Toshkent, 2020.
13. Bandura A. Social Learning Theory. — Englewood Cliffs, 1977.
14. Erikson E. Identity: Youth and Crisis. — New York, 1968.
15. Shoumarov G‘. O‘zbek oilalarida tarbiya muammolari. — Toshkent, 2019.